

Budapest belváros

Műemlék Jelentőségű Terület

- MJT -

Védési javaslat

**FIATAL MŰEMLÉKVÉDŐK
EGYESÜLETE**

2010.

Tartalomjegyzék:

Kezdeményező fél: Fiatal Műemlékvédők Egyesülete

Budapest rövid leírása

Budapest épített örökség

Budapest épületállománya

Épületek stílusa, jellemzőik, állapotuk.

Budapesti bérházak pusztulásának okai

- Történelmi események
- Államosítások
- Állami, önkormányzati hanyagság
- Építészeti értékleltár és a területi védelem hiánya
- Megfelelő egységes városkezelési politika hiánya
- Konceptiótlan városrehabilitációs folyamatok
- Irányítatlan profitéhes beruházó tőke
- Rossz szemlélet, tévhit

Építészeti értékek védettsége

- Védett értékek
- Védtelen értékek
- Veszélyeztetett értékek

Társadalmi igény

Budapest belvárosának védelme

- Nemzetünk fővárosa: Budapest
- Budapestet érintő fő céljaink

Védelem szükségességének indoklása

Védelem várható hatásai

Műemlék Jelentőségű Terület

- Fogalmi meghatározás
- Kezdeményező
- MJT jellemzői
- Korábbi védett világörökségi területek bővítése
- Területi védelem lehatárolása
- Határok kialakításának szempontjai és jellemzői
- Területi védelem pontos határvonali: budai és pesti oldal

Végszó

Melléklet: két nagyméretű MJT térkép.

FME

Fiatalkorú Műemlékvédők Egyesülete

FME

FME

Kezdeményező:

Fiatal Műemlékvédők Egyesülete

FME

Megalakulásunk - közösségi akarat útján

Legelőször is engedjék meg, hogy néhány szót szóljak egy civil közösség vezetőjeként arról, miért is tartottuk szükségesnek Egyesületünk megalapítását.

Az ok igen egyszerű: mindannyian megelégtünk azt, ami jelenleg Magyarországon az épített örökséggel történik. Hazánk értékes, történelmi múltra visszatekintő épületeinek elsöprő többsége sokféle veszélynek van kitéve: a nemtörődomség, a profitéhség és az igénytelenség pusztítja őket. Szomorúnak és felháborítónak tartjuk, hogy olyan épületek, velük kapcsolatban álló művészeti alkotások, és azok környezete pusztul folyamatosan, amelyek értékes bizonyítékai hazánk gazdag történelmi múltjának, művészeink termékenységének.

Ennek tudatában, 2008-ban egyetemista hallgatói többséggel megalapítottuk a Fiatal Műemlékvédők Egyesületét (FME), amelynek tagjai elsősorban a Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kar, a Budapesti Műszaki Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatói. Ennek fontossága megkérdőjelezhetetlen, hiszen a jövő értelmiségi generációjának már egy olyan szemlélettel és értékrenddel kell rendelkeznie, amely segíti hazánk értékeinek megóvását és fennmaradását.

Szemléletünk

Egyesületünk Magyarország építészeti emlékeit szeretné megóvni, tekintet nélkül történelmi épületeink elhelyezkedésére, állapotára, méretére, stílusára, korára – lehet az egy kis szabolcsi faluban lévő, romló állapotú klasszicista kúria, vagy egy hatalmas budapesti bérház – számunkra ugyanolyan értékkel bír mindkettő. Kiemelten foglalkozunk Budapest belvárosával, a kastély és kúriaépítészettel, valamint a népi épületekkel és természetesen minden más építészeti elemmel. Az előbb felsoroltakat azért tartjuk jelentősnek, mert ezek a legnagyobb iramban pusztuló értékek, amelyekkel nagyon kevesen és keveset foglalkoznak.

Magyar építészeti örökség

Hazánk építészeti öröksége egyedi a világon – elég, ha a magyar kastélyok európai mércével is magas számára gondolunk. De megemlíthetjük emellett, hogy Fővárosunk az egyetlen, egyöntetűen eklektikus-szecessziós stílusban épült nagyváros, ráadásul Budapesten gyakorlatilag minden művészeti stílus képviselteti magát; római amfiteátrum éppúgy van itt, mint gótikus lakóház vagy barokk templom. Vagy gondoljunk csak bele: az évszázadokig rendkívül sokszínű etnikumú Magyarországon minden nép- és vallási csoportnak megvolt a maga jellemző parasztház-típusa,

liturgiájához igazodó temploma, amely eltérő falu- és városképeket is létrehozott. Ezek persze tájegységenként, néprajzi csoportonként is változtak, ezáltal igen változatos képet adva hazánknak. Minden nép, minden építőmester hozott magával valamit a saját építészetéből: a francia gótika, az olasz reneszánsz, az osztrák barokk, a német klasszicizmus mind-mind hatással volt népünk építészeti kultúrájának alakulására. Sőt, a magyaros szecesszió még ázsiai motívumokat is felhasznál! A történelmi Magyarország szétdarabolásával ezen örökség nagy része a környező országok területére került; több helyen sajnos még annyira sem becsülik meg ezeket az emlékeket, mint nálunk – tudatos rombolásra is gyakorta akad példa.

Építészeti kultúránk gazdagsága bármely figyelmes szemlélő számára nyilvánvaló tény. Egy nemzet múltját a leglátványosabban pedig építésze mutatja be.

Itt az idő - most vagy soha!

A XXI. század küszöbén eljött az idő arra, hogy olyan változások történjenek a műemlékvédelem területén, amelyeknek már régen meg kellett volna történnie. Olyan változtatások szükségesek, amelyek elősegíthetik hazánk épített értékeinek megmentését, fennmaradását és felújításukat. A Fiatal Műemlékvédők Egyesülete (FME) hivatásának tekinti, hogy rámutasson azokra a pontokra, amelyek kiskapukat biztosítanak arra, hogy sok emlék odavesszen. Szeretnénk Budapest belvárosának a védési javaslatán kívül helyi értékvédelemre rendelet tervezetet kidolgozni, amely akár országosan minden önkormányzat számára elfogadhatóvá válhat. Szeretnénk műemlékvédelmi törvény-módosító javaslatokat is tenni, amelyeken már dolgozunk.

Úgy érezzük, hogy kellő tapasztalattal és szakmai tudással rendelkezünk ahhoz, hogy a Nemzeti Együttműködés Programjának keretében a szervezetünk legyen az a közösség, amely koordinálja, és levezesse ezeket a folyamatokat, a civil társadalom, a hivatalok és a magyar kormány között. Az első és egyben legfontosabb lépésünk, hogy Budapest építészeti értékeinek védelmében egy műemlék jelentőségű területi védelmi tervezetet letegyünk a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal asztalára. Úgy érezzük, hogy sikerült egy olyan védési tervezetet készítenünk, amely kielégíti a Főváros építészeti értékeinek a megóvását. Bízunk benne, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tudomásul veszi a javaslatunkat és megindítja a szükséges folyamatokat, amely a Főváros belvárosi részének a védéséhez vezet.

Ha ez az együttműködés elmarad és a társadalmi igényeknek nem teszünk eleget, és nem védjük hazánk épített örökségét, akkor olyan nemzet vagyunk, amely nem becsüli a múltját és őseinek ránk hagyott hagyatékát.

Egry József mondta: **„Egy nemzetnél nemcsak az a fontos, hogy vannak értékei, hanem az is, hogy vannak-e értékeinek megbecsülői”** – Cselekedjünk ezen mondat szellemében!

Elméleti háttér

Budapest

Budapest Magyarország fővárosa, valamint a Kárpát-medence legnagyobb városa, amely az ország politikai, igazgatási, kereskedelmi, közlekedési és kulturális központja. Az ország legjelentősebb építészeti és kulturális értékeivel rendelkezik. Budapest kiemelkedő szerepet játszik a térségben, hiszen évi több mint kétmillió turista keresi fel, amely 23 kerületével 525 km²-en több, mint 1,7 millió embernek ad otthont.

Budapest épített öröksége

Értékek mentén – örökségünk Budapest

Budapest az 1873-as egyesítés következtében összehangolt ütemekben hozta létre mai hálós beépítésű városi szövetét. Ez - döntő többségben - a XIX. közepe és XX. század eleje között valósult meg, amelynek köszönhetően kialakult a város egységes építészeti arculata. Európában szinte egyedülálló módon a város magja az eklektika és szecesszió jegyében épült fel. Mindennek köszönhetően Magyarország fővárosa építészeti és az azzal szervesen összefüggő történelmi, szellemiségi hagyatéka olyan örökség, amely nemcsak hazánk, hanem Európa, sőt a világ öröksége. Egykor gazdag és virágzó nemzet lenyomata. Olyan örökségünk, amelynek megőrzése nem lehet kérdéses!

Budapest épületállománya

Épületek stílusa

Budapest belvárosát több száz bérház és bérpalota alkotja, amelynek többsége a XIX. század utolsó harmadától a XX. század elejéig épült fel többségében eklektikus és szecessziós stílusban. A városban továbbá román, gótikus, neorómán, neogótikus, neoreneszánsz és klasszicista stílusú épületeket is láthatunk. Akadnak szép példák a premodern és modern építészetre is. Kijelenthetjük, hogy a városban minden építészeti kor és stílus képviselteti magát. Ez a tény megadja a választ arra, hogy a magyar főváros mennyire egyedi és értékes. Európai mércével nézve a legértékesebb építészeti hagyatékkal rendelkező városok közé tartozik.

Bérházak jellemzői

Az épületek fő jellemzője, hogy az összes épület alatt pince helyezkedik el. Ezek szén, fa és egyéb anyagok és tárgyak tárolására szolgáltak. Jelenleg ezek a pincehelyiségek kereskedelmi funkciót betöltő üzlethelyiségek. A pince részéig erőteljes lábamatot figyelhetünk meg, amelyek kialakítása rendkívül sokféle. Ezekben, a lábamatokban találhatóak a pince szellőző ablakai.

Az épületek között találunk földszinteseket, de általában ezek az épületek 2-5 emeletig terjedő beépítési szintszámmal rendelkeznek. A földszinten az üzletek kaptak helyet. Itt sorakoztak a Főváros neves éttermei, kávézói és üzlethelyiségei. Utcafrontról nyíló kétszárnyú kapuk vezetnek az épületek aulájába, ahonnan egy vagy több lépcsőház biztosítja az emeletre való feljutást. Ezek a fogadóterek sok esetben különböző szobrászati és festészeti elemeket vonultatnak fel, hiszen ez az adott épület fogadója. A bejáratot sok esetben különböző homlokzatplasztikai elemekkel hangsúlyozták ki. Nívósabb épületeknél több udvar és lépcsőház figyelhető meg. A lépcsőház kialakítása szinte minden esetben igényes és kifinomult módon készült. Jellemzők a kovácsoltvas korlátok, amelyek nagyon szép műves munkák. Általában az épületek zárt sorú beépítésűek és 1 vagy 2 belső udvarral rendelkeznek. Hierarchikus kialakításuk a következő: az utcai fronton kaptak helyet a jómódú lakók lakásai, amelyekben sok esetben megfigyelhetünk különböző képzőművészeti alkotásokat. Az ilyen nagypolgári lakásokra jellemző az egymásból nyíló szobák (utcára néző ablakokkal), amelyeket reprezentatív kétszárnyú, kazettás osztású ajtók kötnek össze. Az ilyen és ehhez hasonló lakásoknál megfigyelhető, hogy nagyobb belmagassággal rendelkeznek, mint a többi lakás. Az épületben a többi lakás a kevésbé jómódúak lakhelye volt, ezek általában a belső udvarra néztek. Ezeket a lakásokat bérelték az épület tulajdonosától. Az épület legértékesebb lakásában a ház tulajdonosa lakott (egy szinten) az első emeleten. A további emeleti utcára néző lakásokat más, gazdagabb polgárok bérelték. Természetesen ez nem általánosított megállapítás, hiszen vannak olyan bérházak, amelyek mindig is kispolgáriak voltak, és sosem volt bennük reprezentatív lakás, csak maximum az utcafrontra néző ért többet, hiszen az élhetőbbnek számított és számít a mai napig.

A budapesti épületek legjellegzetesebb és egyben legértékesebb része a bejárat kapu, a fogadótér, a lépcsőház és a gazdagon díszített homlokzatplasztika. Legutóbbi határozza meg a város építészeti arculatát. Gazdag formálásuk anyagban és formai világukban, valamint ezek vegyes alkalmazása adja meg az épületek más és más építészeti megjelenését, hangulatát, amely a sokszínűség ellenére egységet alkot a városi sziluettnél. Éppen ezért a különböző bontások esetében a Belvárosban előírandó minimum követelményként arra volna szükség, hogy a homlokzatok megtartása kötelező legyen.

Épületállomány állapota

Mindannyian tudjuk, hogy a pesti bérházak nagy része rossz állapotban van. Itt nem véletlen, hogy nem rossz műszaki állapotot írtam, hiszen az szemenszedett hazugság lenne; nagyon sok esetben erre hivatkozva bontanak. Sok esetben csak esztétikus, vagyis külső homlokzati pusztulásról beszélhetünk. Ezek rekonstrukciója teljes mértékben lehetséges.

Épületek pusztulásának okai

1. Történelmi események

A legsúlyosabb károkat a II. világháború okozta a Főváros számára. Az ostrom következtében a Főváros közel 40 ezer épületének 27 százaléka elpusztult vagy súlyosan megrongálódott, több mint 32 ezer lakás megsemmisült vagy lakhatatlanná vált. A következő nagy pusztítást az '56-os forradalom utcáról utcára zajló agresszív harca jelentette. Sok esetben a háborús károk helyreállítása során számtalan épületet nem megfelelő módon rekonstruáltak, vagy nem építettek vissza. Ilyen súlyosan sérült fővárosi helyszíneink a Nagykörút, Andrassy út, Nyugati tér, Baross tér, Kálvin tér, Szabadság tér, Kossuth Lajos tér, Ferenciek tere, Dísz tér, rakpart és még sorolhatnánk tovább. A felsorolt helyszínek rekonstrukciós folyamata a jövő számára megoldandó feladat. A város építészeti egységességének és értékének érdekében ezek a helyszínek revitalizálandók.

2. Államosítások

Alapvető gondot jelentenek az államosítások. Ennek a megvalósulása során a megfelelő anyagi háttérrel rendelkező tulajdonosoktól elvették a lakásaikat, amit a későbbiekben más alsóbb rétegből származó emberek között kiosztottak. Jellemző volt, hogy egyes nagypolgári házakat alaprajzilag feldaraboltak. Ez tönkretette egy egykor értékes lakás élhetőségét és mai hasznosításának lehetőségét. A szegény rétegek beköltöztetésének másik súlyos hozadéka, hogy az épületek többségére 60-80 éve nem költöztek, és elmaradtak a szociális körülményeket javító beruházások is. A munkásréteg nem rendelkezett olyan anyagi háttérrel, hogy bérházakat, palotákat fenn tudjon tartani, és azt megfelelően kezelje, vagy lakja. Sajnos a város ezekre az elmaradt karbantartó, fenntartó intézkedések hiányára bontásokkal válaszol. Nagy probléma, hogy a városmagot a mai napig nem középosztálybeli vagy értelmiségi csoport lakja, hanem a betelepített alsóbb osztályból származó emberek, akiknek nincs igényük vagy pénzük - legrosszabb esetben mindkettő -, hogy áldozzanak pénzt az általuk lakott házra. A tulajdonosi szemlélet hiánya a legsúlyosabb. További probléma, hogy a tehetős réteg áttelepült a budai oldalra, ezzel magára hagyva a gyönyörű Pestet.

3. Állami, önkormányzati hanyagság

Az önkormányzatok az elmúlt évtizedekben nem törődtek a város korabeli épületállományával, amely a jelentős mértékű amortizációt vonta maga után. Fontos lett volna egy bérház-felújítási és korszerűsítési program kidolgozása, amely elősegíthetné a XIX. és XX. század

eleje között kiépült épületállomány felújítását, korszerűsítését és fenntartását. Ennek kidolgozása a mai napig esedékes és elengedhetetlen.

4. Építészeti értékleltár és területi védelem hiánya

Budapest a mai napig nem rendelkezik valós szakmai elvek alapján készített építészeti értékeket rendszerező értékleltárral. Ez arra a valós tényre is rámutat, hogy sok értékes épület nem élvez sem fővárosi, sem országos szintű védeltséget, hiszen a legtöbb terület még feltáratlan. Ez a védeltségi hiány jelentette és jelentheti számos értékes épület elpusztulását. Természetesen léteznek gyűjtemények, amelyek hellyel-közzel összefoglalják a belvárosi kerületek épületeit, de ezek nem pontosak és hiányosak is. Ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk Budapest építészeti örökségéről, ahhoz szükség van egy megfelelő értékleltárra. Ez meggyorsíthatja az egyéni műemléki védelemeket és a rehabilitációs folyamatok lehetőségét is. Az épületeket megfelelő szakmai szempontok alapján dokumentálni kell, és szakleírást kell készíteni róluk. Csak így kaphatunk átfogó képet. E nélkül nem tudjuk, hogy mi minden pusztult már el dokumentálás és feltárás nélkül. A leltár készítésének minél hamarabb el kell kezdődnie. A részletes leltározást egy területi védelem hatályba léptetésének kell megelőznie, hiszen már olyan mérvű veszteségekről beszélhetünk, hogy ez nem halasztható a továbbiakban.

A Főváros belvárosi részének a Műemlék Jelentőségű Területi védelem hiánya lehetőséget nyújt arra, hogy a város folyamatosan elveszítse az építészeti örökségét jelentő bérházakat. Az MJT hiánya a kerületek vezetésére bízta a magyar nemzet épített örökségét képező épületállomány kezelését. A KÖH felügyelete nélkül önkormányzati és fővárosi döntések alapján bármi és bármikor lebontható. Ennek lehetőségét mihamarabb fel kell számolni, ugyanis az elmúlt évtizedek tapasztalatai a negatív tendenciát mutatják, vagyis a felújítások helyett a bontások valósultak és valósulnak meg.

5. Megfelelő városkezelési politika hiánya

A legnagyobb problémát egy egységes koncepció, vagyis a várospolitikai hiánya jelenti. Sajnos a mai napig azt látjuk, hogy a kerületek között nincs közös fejlesztési terv. Minden kerület a saját maga útján jár, pedig mindez a város kárára történik. A városvezetés még mindig nem eszmélt rá arra, hogy egységesen kell kezelnie a várost, legfőbbképpen a történelmi városmagot. Erőlködés látszik, hogy bemutathassanak egy-egy új épületet (lásd - Lipótvárosi 5 épület bontási tervezete), de nem képesek felfogni, hogy megoldást kell találni a belvárost alkotó XIX. századi bérházak felújítására. Amíg ez nem történik meg, addig a Főváros épületeinek nagy része egyre rosszabb helyzetbe kerül, amelynek a jövőre vetített képe már kezd kirajzolódni. Természetesen a

beruházásokat, fejlesztéseket úgy kell véghezvinni, hogy a helyi értékeket 100%-ig meg kell őrizni. Ez az egész Belvárosra értendő. Az, hogy mi számít értéknek, majd a megfelelő szakhatóság, vagyis a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eldönti, amelyben remélhetőleg civilek és civil szervezetek is részt vesznek, hiszen ez így demokratikus.

6. Koncepciótlan városrehabilitációs folyamatok

Magyarországon ez a fogalom a látottak alapján nem tisztázott, illetve félreértelmezett vagy egyszerűen ennek a fogalomnak a köntösébe bújtatott spekulatív építészet. A Belvárosban olyan beruházásokat valósítottak meg a fogalom mögé bújtatva, amely valójában nem rehabilitáció, hanem egyszerű rombolás, pusztítás. A kultúra ellen elkövetett bűncselekmény. Az építkezések oka folytán olyan épületeket pusztítottak el, amelyeket egyértelműen meg kellett volna őrizni. De nem ez történt. Szinte letaroltak kerületszerveket nem törődve az ott álló építészeti értékekkel. Sajnos a lebontott épületek helyére sem formálásában, sem anyagában vagy minőségében nem állják meg a helyüket. Sajnos a legtöbb építész nem veszi figyelembe a korábbi korok épített környezetét, hanem önálló egységként tervezi meg az épületet. A legtöbb esetben olyan épületek épültek fel, amelyek már most elkezdtek tönkremenni, vagy már el is avultak. Nem értéket hoztak létre, hanem nyilvánvalóan a kinyerhető profit alapján történtek a beruházások, amelyek súlyos mértékben radikálisan belenyúltak a korabeli városi szövetbe. Ezzel szinte helyrehozhatatlan kárt okoztak. Az építészeti értékleltár és egységes várospolitikai hiánya súlyos károkat okozott a főváros épített örökségében. A legsúlyosabb és legbrutálisabb beavatkozás a Corvin Szigony Projekt, de ide sorolhatjuk a ferencvárosi és erzsébetvárosi (Garay tér) rehabilitációkat is. További rehabilitációs folyamatok csak és kizárólag az építészeti értékleltár és egységes várospolitikai kidolgozása után folytatható. Ha nem így történnek a beruházó folyamatok, akkor kijelenthetjük, hogy szinte minden beavatkozás kárt okoz a városszövetben.

7. Irányítatlan beruházó profitéhes tőke

Sajnos Budapesten a hazai és nemzetközi tőke az esetek döntő többségében nem értéket hoz létre, hanem pusztít és kizsákmányol. Építészeti szemmel nézve erre nagyon egyszerű a magyarázat, hiszen a belvárosi kerületek négyzetméterára magas, amellyel új épület építése esetén óriási profit nyerhető ki. A legnagyobb baj az, hogy cégek megkötések nélkül vásárolhatnak bérházakat, vagy akár tömböket, és azokat gond nélkül szakmai felügyelet, vagy értékvizsgálat nélkül lebonthatják. A legszomorúbb az, hogy ehhez az önkormányzatok hozzájárulnak. Ennek oka sem bonyolult. Sok esetben az önkormányzatok kezelésében lévő bérházak rossz állapotban vannak, amelyekre jelentős anyagi ráfordítás volna szükséges, de ezzel köztudottan nem rendelkeznek az

önkormányzatok. Így a legtöbb esetben örömmel veszik, ha egy cég - legyen az hazai, vagy külföldi - megvásárol egy ilyen romos házat, amelyet lebont és a helyére újat épít.

Két légy egy csapásra, hiszen sikerül megszabadulni egy gondot jelentő feladattól, miközben választásokon jó reklám is lehet, hogy milyen jó és jelentős beruházások valósultak meg az adott területen. Ez a szemlélet a legsúlyosabb és legkárosabb, amely nemcsak a műveltség hiányára mutat rá, hanem egyes esetekben a korrupcióra is! Tisztelet a kivételnek!

8. Rossz szemlélet, tévhit

Most már talán kirajzolódik a kép Budapestről, amely ezer s ezer sebből vérzik, szinte minden területen. XIX. századi romosodó, szlömösödő városnegyedek, nagymérvű esztétikai pusztulás, amelyre - legnagyobb sajnálatunkra - a város bontásokkal válaszolt, és válaszol a mai napig. Azok az értékek, amelyek eddig elvesztek, már azok is önmagukban óriási veszteségek Fővárosunk számára. A II. világháború, 1956 és a '70-es, valamint a '80-as évek hihetetlen pusztítást végeztek. A legszörnyűbb, hogy a XXI. században ugyanez a folyamat folytatódik, de nemcsak folytatódik, hanem még gyorsabb iramban történik, mint régen. Fűnyírószerű kerületrombolások, bontások, átalakítások sora, amelyre tömérdek mennyiségű példát hozhatnánk. Sajnos sokan azt hiszik a kisebbségérzetükből adódóan, hogy a megoldás az, hogy néhány sztárépítész felkérnek, hogy tervezzenek a városba épületet. Azt hiszik, hogy Budapest ismét ettől nyeri vissza világhírét. Nagyon szomorú, hogy sok szakember és politikus azt hiszi, hogy ezzel megoldódnak a város problémái. Óriási tévedés. Ez csak időhúzás és mértéktelen pusztítás a megújulás köntösébe bújtatva. A Belvárost nem fogja megmenteni egyetlen egy világhíres építész sem, mert nem az új épületek jelentik a megoldást. Ezek csak médiafogások. Néhányan jól járnak vele, miközben semmilyen társadalmi háttértámogatás nincsen hozzá. Legyünk bátrak és mondjuk ki végre, hogy mi történik a Belvárosban. Rohamos pusztítás szakmai felügyelet nélkül a profitkinyerés céljából. Természetesen vannak olyan városrészek, negyedek vagy utcák, épületek, amelyek megújulásra szorulnak, vagy adott esetben bontásra, de az esetek 90%-ban a lebontott - egykor értéket képviselő - épület, vagy épületek helyére a még csak csekély értéket sem mutató épület épül fel. Erre szintén egyszerű a magyarázat. Sajnos kevés jól művelt szakember tevékenykedik az érintett területeken, illetve sok esetben nincsen önkormányzati elhivatottság, megfelelő szemlélet arra, hogy védjék saját értékeiket. Az egységes várospolitikai hiánya az önkormányzati szétdaraboltság odáig sülyedte, hogy a már meglévő épületeket, városrészeket, sem bírják kezelni. Hagyják tönkremenni az értékeket, engedik lebontani és ráadásul a lebontott épületek helyére, olyan épületeket engednek felépíteni, amelyek sem anyagában, sem stílusában, sem esztétikájában nem, hogy a belvárosba nem illik, de önmagában állva sem állja meg az építészetben

a helyét. A legtöbb új épület olyan, hogy már 5-10 év múlva problémát fog jelenteni a városnak, hiszen elavult lesz. Érdemes elgondolkozni azon, hogy agresszív destruktív folyamatokat miért nem látunk Pozsonyban, Bécsben, Párizsban vagy akár Rómában. Egyszerű a válasz. Mert ők megbecsülik építészeti hagyatékukat.

Védik a múltat, miközben értékek mentén hoznak létre újat. Ehhez kell a megfelelő szemlélet, amire Magyarországnak, azon belül pedig Budapestnek rá kell ébrednie, mert már több évtizede ennek meg kellett volna történnie. Nagy veszteségeink vannak, de még most sem késő. Budapest építészeti örökségét védeni kell!

Bérházak lebontásához vezető okok, pontokba szedve:

- **Történelmi események: háború okozta sérülések**
- **Államosítás: nem megfelelő lakóközösség beköltöztetése, lakásosztás**
- **Állami, önkormányzati hanyagság: bérház-felújítási stratégia, program hiánya**
- **Építészeti értékleltár és területi védelem hiánya**
- **Megfelelő várospolitikai hiánya**
- **Koncepciótlan városrehabilitációs folyamatok**
- **Irányítatlan profitéhes beruházó tőke**
- **Rossz szemlélet**
- **Tévhit**

Építészeti értékek védettsége

Védett értékek

A városban találunk olyan építészeti és természeti értékeket, amelyek szerencsés módon már védelmet (országos, fővárosi) élveznek, amelynek köszönhetően sikerült megakadályozni a megsemmisülés lehetőségétől. Ilyen a Nagykörút, Andrásy út, pályaudvarok, Parlament, Halászbástya, Iparművészeti Múzeum, Nemzeti Múzeum, Vásárcsarnok, Budai vár és olyan elemek, amelyek szerves és meghatározó részei a főváros építészeti arculatának és minden napjainak. Nem véletlen, hogy a világ elismerte a Budai várat, a Rakpartot és az Andrásy utat a világörökség részének. Ezek azt is jelzik számunkra, hogy milyen értékekkel rendelkezik hazánk fővárosa. Ennek ellenére, ha utánanézzünk, hamar kiderül, hogy a város valójában milyen kevés műemlékkel rendelkezik, amely komoly aggodalomra ad okot.

Védetlen értékek

Elképesztő módon a korábban említett, a város szimbólumait jelentő, már védett értékek közvetlen környezete már nem élvez semmilyen védelmet. A főváros értékes korabeli épületeinek a 85-90 %-át semmi nem védi. Ez azt jelenti, hogy az épületek döntő többsége sem országos, sem fővárosi védettséget nem élvez. Ez józan paraszti ésszel vagy akár szigorú szakmai szemmel nézve is érthetetlen, hiszen gondoljunk bele, hogy egy jelentős értéket képviselő épület a vele megegyező korban épült környezetének az elpusztulásával értékét veszti, vagy veszítheti. Ha konkrét példákat nézünk, akkor mondjuk ki bátran, hogy Budapestre nem azért a néhány kiemelt látnivalóért jönnek, hanem az egész városért, annak összességéért, vagyis a korabeli városi szövetért. Ha hagyjuk, hogy a Budapestet jelentő belvárosi kerületek XIX. és XX. századi épületei elpusztuljanak, akkor ez a város bizony nem sokáig lesz híres egykori szépségéről. Elképesztő, hogy pl. a Kossuth utca-Rákóczi út-Thököly úti tengely nem áll fővárosi védettség alatt, ahogyan a Nagykörút. Bár a Nagykörútnak a világörökségi címet és szigorúbb védelmet kellene élveznie. A fent említett helyszínek csak és kizárólag a vele szerves kapcsolatban álló városi szövetrel együtt képez értéket. Olyan területekről beszélünk, amelyek a főváros meghatározó tengelyei, amelyet építészeti az ország legértékesebb épületei öveznek. Paloták és bérházak sora, amelyek soha semmilyen más épülettel nem pótolható értékek. Arról nem is beszélve, hogy Magyarország legjelentősebb kulturális értékeivel rendelkező területéről beszélünk, amelyek elődeink egykori nagyságát mutatják. Az egyedi védelem mellett a területi védelem (MJT) hatályba léptetése jelentheti értékeink megóvását és a jövőben való fennmaradásának lehetőségét.

Veszélyeztetett értékek

A Fiatal Műemlékvédők Egyesülete (FME) példaképpen olyan tényfeltáró kutatást végzett a Józsefvárosban, amely rámutat azokra az ingatlanokra, amelyek kiemelten veszélyeztetettek, vagyis bontásuk várható. Összesen 128 épületet tartottunk olyannak, amelyek veszélyben vannak. Az épületek döntő többsége egyedi műemléki védelemre nem javasolhatóak, de kiemelt fontosságuk az egységes városszövet megőrzésében indokolható. Ilyen esetben indokolt a Műemlék Jelentőségű Terület által nyújtott területi védelem. Ez egy kerület adata. A további veszélyeztetett pesti kerületekben szintén ez a szám jellemző, de nem kizárt, hogy még rosszabb adatok jönnek ki az Erzsébet- és Terézvárosban. Így a józsefvárosi minta alapján hamar kapunk egy olyan számot, amely megdöbbentő. Az Erzsébet-, Teréz- és Józsefvárosban a statisztikánk alapján 400-500 veszélyeztetett épület van! Szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a Belvárosban a romos önkormányzati épületek, valamint a földszintes, illetve egyemeletes épületek a legveszélyeztetettebbek. Sajnos a beruházó tőke az egyemeletes épületeknél az állapotot sem veszi

figyelembe, ami azt jelenti, hogy jó állapotú bérházak is bontásra kerültek és kerülnek a mai napig. Erre a Ferencvárosban is találunk példát. Fontos megjegyezni azt a konkrét negatív eseménysorozatot, amely a világörökségi övezetben történik. Felhozható példának az Andrássy út közvetlen környezetében lévő Munkácsy Mihály utca is, ahol négy eklektikus bérházat bontottak le az egységes utcakép ellenére. Fel szeretnénk hívni a figyelmet a terézvárosi Szondi utcára és annak közvetlen környezetére is, ahol még máig egységes utcaképet figyelhetünk meg, de az épületek nagy része jelentős esztétikai pusztulás következtében a rossz szemléletből adódóan bontási szándék megvalósulásának van kitéve. Ha a Terézvárost nézzük, amely a Lipótváros után a második legjelentősebb értékkel rendelkező kerület, akkor arra lehetünk figyelmesek, hogy a Nagymező utca, Podmaniczky utca, Dózsa György út, és a Király utca által határolt részen elvéve találunk egy-egy fővárosi és országos védelem alatt álló épületet. Elképesztően kevés egy ilyen jelentős értékekkel rendelkező kerületben.

Ha a Terézvárosról az Erzsébetvárosra térünk át, akkor szintén számos pusztítást láthatunk. Megfigyelhető a Garay tér méltatlan rehabilitációja is, amely környezetéhez képest nem képvisel még csak csekély értéket sem. Megemlíthető példának a most rehabilitáció címén bekövetkezett bontási sorozat a Thököly úttal párhuzamosan a Százház utcában. Ennek közvetlen szomszédságában az út túloldalán szintén több épület bontása várható. A Murányi utcában egy, míg a Cserhát utcában öt épület van veszélyben. Ez a rész az egykori Chicago. Pest egykori híres negyede. Kiemelten veszélyeztetettnek tartjuk a Thököly út e szakaszát is.

A metróépítkezés miatt sok üzlet bezárt és a környék szlömösödése megkezdődött, amely okot adhat a bontásra. A Keleti pályaudvar és a Dózsa György út közötti szakaszon egyetlen egy műemléki védettségű házat sem találunk, és az épületek semmilyen védelmet nem élveznek. Ezen a szakaszon az FME több egyedileg védendő épületet jelöl meg. Ugyanez a helyzet áll fenn a Thököly-Rákóczi-Kossuth Lajos utca tengelyében. Itt is több védendő épületet jelöltünk meg, amelyeket műemléki védelem alá kell helyezni. A fentiekben felsorolt számok jól mutatják a környék magas építészeti kvalitását.

A Józsefvárosban a legsúlyosabb a helyzet, ahol a déli részen már elkezdődtek a „rehabilitációs” folyamatok. A Corvin Szigony Projekt során közel 100 épületet bontottak el. A pusztítás hihetetlen mérvű. A Baross utcáról nyíló paneltelep is egy ilyen ehhez hasonló beruházás volt a maga idejében. A Corvin Projekt sem különbözik ettől. Mindkét helyszín beruházásai veszélyeztetik a Főváros egységes építészeti arculatát. A közeljövőben várható Józsefváros középső területeinek rehabilitálása, amely a Magdolna negyedben fog lezajlani. Amennyiben nem valósulnak meg a védési folyamatok, akkor hasonló mérvű pusztulás fog véghezmenni, ahogyan a Corvin projektnél történt.

FME

A város számtalan pontján ugyanez a bontási tendencia folytatódik. Ugyanez a veszély fenyegeti az egykor egyik legszínvonalasabb bevásárló utcát, a Népszínház utcát. Az utcában egy fővárosi és egy műemléki védettség alatt álló épületet találunk, amely elképesztő, hiszen az utcában a kutatásaink alapján még legalább hét olyan épület van, amelynek műemléki védettséget kellene élveznie. Az utca közvetlen környezete is azt a képet mutatja, hogy egyre erősebb a beruházói aktivitás, amely a bontások sorával valósul meg. Kevés túlzással az mondható, hogy tulajdonképpen a belvárosi részen, amely a Hungária körútig tart, szinte alig van védett építészeti érték.

Ugyanennek a felelőtlen és rossz szemléletnek lehetünk tanúi a Lipótvárosban található Bécsi utcában, ahol öt épületet fognak lebontani. Az öt épületből két eklektikus, egy pedig a szecessziós stílust követi. A város arculatának meghatározó elemei, amelyek ráadásul világörökségi övezetben találhatók. Ezek a bontások szélsőséges esetben a világörökségi cím elvesztését is eredményezhetik. A belvárosi kerületek közül az FME az Erzsébetvárosban 250, a Józsefvárosban 100 egyedileg védendő épületet vett nyilvántartásba. Ezek olyan építészeti értékek, amelyek a területi védelmen felül is védendők. A Lipót- és Terézváros feltérképezése még folyamatban van. Megjegyzendő, hogy ezek az egyedi értéket képviselő épületek a közvetlen környezetük nélkül értéküket veszítik, hiszen ezek az elemek egy egységes közegben értékesek. Ehhez kell az egységes területi védelem. Ez lehetővé teszi ezen építészeti alkotások együttes érvényesülését az egységes városszövetben.

Véget kell vetni a Lipót-, Erzsébet-, Teréz- és Józsefváros elpusztításának! Az elmúlt évtizedek és évek számtalan pótolhatatlan építészeti értéket pusztított el, amelyek a magyar építészet meghatározó elemei és kultúránk épített hordozói voltak.

Társadalmi igény

A társadalom egyre erőteljesebben hallatja hangját, amely jól bizonyítja a közös kulturális értékek iránti mély tiszteletet. A társadalom döntő többségben az építészeti örökségeink megóvása mellett voksol. Nem hivatalos közvélemény-kutatás szerint, ha egy régi ház lebontásáról van szó, akkor százból 90 ember ellenzi. Érdeemes elgondolkozni azon, hogy ilyen folyamatokat miért nem látunk Pozsonyban, Bécsben, Párizsban vagy akár Rómában. Egyszerű a válasz. Mert ők megbecsülik építészeti hagyatékukat. Védik a múltat, miközben értékek mentén hoznak létre újat. Ehhez kell a megfelelő szemlélet, amire Magyarországnak, azon belül pedig Budapestnek rá kell ébrednie, mert már több évtizede ennek meg kellett volna történnie. Nagy veszteségeink vannak, de még most sem késő. Budapest építészeti örökségét védeni kell!

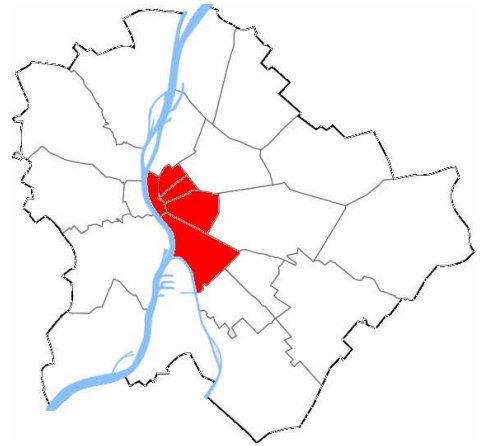
Budapest belváros védési javaslata

Budapest belvárosának védelme

Nemzetünk fővárosa: Budapest

Budapest nem véletlenül kap kitüntető figyelmet, hiszen a magyar fővárosról van szó, valamint a világ szinte egyetlen olyan városáról, amelyen egyöntetűen az eklektikus és szecessziós stílus uralkodik. Ez a tény, Európa legszebb városai közé emeli Budapestet. Fővárosunk a Kárpát-medence egykori uralkodója, amelynek a mai napig ezt a funkciót meg kell őriznie.

A városban szinte minden történelmi korból maradt épület, építmény, amely építészettörténetileg vegyes, de a város mégis egységet alkot. Sajnos ezt az egységet bontják meg egyre több helyen, s ezzel a Főváros folyamatosan elveszti egyedi jellegét, arculatát. Ezen okok késztetnek minket arra, hogy Budapestet kiemeljük az ország városai, települései közül. A Főváros jelenti majd a legnagyobb feladatot az Egyesület számára, hiszen a belvárosi kerületek, vagyis az **V. VI. VII. VIII. IX. ker.** épületeit szeretnénk leginkább megóvni. Az előbb felsorolt kerületek a pesti oldal azon kerületei, amelyek a legnagyobb veszélyben vannak. A budai oldal kerületeiben a pesti oldalhoz hasonló pusztítás nincsen.

Budapestet érintő fő céljaink

Szeretnénk védeni a veszélyben lévő és veszélynek kitett értékes építészeti elemeket. Tehát, számtalan bérház, bérpalota műemléki védelem alá helyezését fogjuk kezdeményezni.

A továbbiakban pedig **küzdeni fogunk, hogy:**

- **a belváros megkapja a műemléki jelentőségű területi védelmet (MJT)**
- **a Nagykörút elnyerje a világöröksége része címet**
- **a Thököly-Rákóczi út tengely fővárosi védettség alá kerüljön**
- **fővárosi védettségű épületek száma növekedjen**
- **bérház-felújítási programot kidolgozunk**
- **felállítsák a Városszépészeti Bizottságot**

A területi védelem szükségességének indoklása

- Súlyos korábbi építészeti értékvesztés.
- Épületenkénti műemlékvédelem hiánya.
- Fővárosi védettségű épületek csekély száma.
- Felelőtlen önkormányzati privatizációk.
- Megfelelő tulajdonosi szemlélet hiánya.
- Spekulációs beruházások által bekövetkező értékrombolások.
- Budapest épületei a város évszázados történetének, városfejlődésének, kultúrájának fontos emléke, világviszonylatban is kiemelkedő szerepű történeti együttese.
- Homlokzatmegtartások hiánya, amely az egységes városkép fennmaradásának alappillére.
- Értékrombolás által megvalósuló városrehabilitációs folyamatok.
- Megfelelő társasházi szabályzat hiányából adódó értékvesztések.
- Az elmúlt időszak gyors iramú bontási sorozatokból adódóan az egységes városkép megmentésére később már nem lesz lehetőség.
- Épített örökség megóvása, megmentése, valamint elpusztításuk megakadályozása közérdek.
- Védettség megvalósulásával járó munkahelyteremtés, amely a kötelezően elrendelendő felújításokból adódhat.
- Felújításokból adódó városi környezet javulása és az ebből adódó visszaköltözés, valamint a turisztikai vonzerő növelése, ahogyan ez más európai városokban is bekövetkezett.
- Budapest jövője az építészeti örökségére alapozható.
- Turisztikai vonzerő megtartása, annak növelése, amely a város legjelentősebb bevételi forrását jelenti.

Védelem várható hatása

A belváros védetté nyilvánításával szabályozott és felügyelt ütemben folytathatók a beruházások, amelyek megfelelő szakmai műemléki felügyelet alatt hajthatóak végre. Ennek következtében nem sérülne a város XIX. és XX. századi meghatározó városi szövege. Ennek köszönhetően valós rehabilitációs és revitalizációs folyamatok mehetnek végbe. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH), mint állami szerv felügyelné és ellenőrizné a folyamatokat, hiszen minden egyes beruházás, amely a védetté nyilvánított területen belülre esne a hatáskörébe tartozna az engedélyeztetések területén.

Műemlék Jelentőségű Terület

(területi védelem)

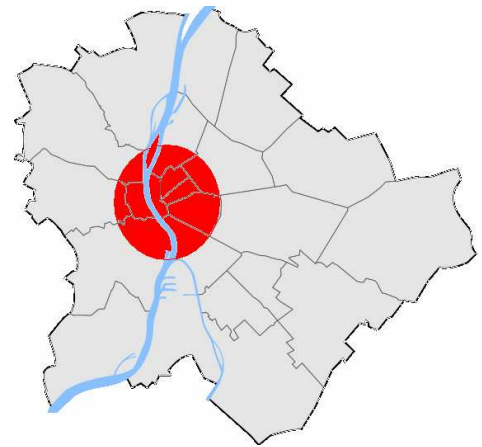
Fogalmi meghatározás

Műemléki jelentőségű területként kell védeni a település azon részét, amelynek a jellegzetes, történelmileg kialakult szerkezete, beépítésének módja, összképe, a tájjal való kapcsolata, terei és utcaképei, építményeinek együttese összefüggő rendszert alkotva - műemléki védelemre érdemes módon - fejezi ki az azt létrehozó közösség építészeti kultúráját. E védelmi kategória jelentősége tehát az, hogy lehetővé teszi olyan nagyobb területek védelmét, melyeken talán „csupán” 4-5 egyedileg védett műemlék épület található, azonban az utcák kialakult szerkezete, az ott megtalálható épületek tömege, kialakítása és így adott esetben egy város, városrész sajátos hangulata védhető, konzerválható.

A város építészeti értékeinek a megőrzése céljából, és ez által összehangolt megvalósuló és tervezett megfelelő városfejlesztések érdekében az első és legalapvetőbb feladat a belváros műemléki jelentőségű területi védelem alá helyezése. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) már 2004 óta elvégezte a szükséges kutatásokat és kijelölte a területi határokat, de a védelem a mai napig nem valósult meg.

Kezdeményező

A Fiatal Műemlékvédők Egyesülete (FME), mint civil szervezet elsőként kezdeményezi Budapest belvárosának Műemlék Jelentőségű Területté nyilvánítását.

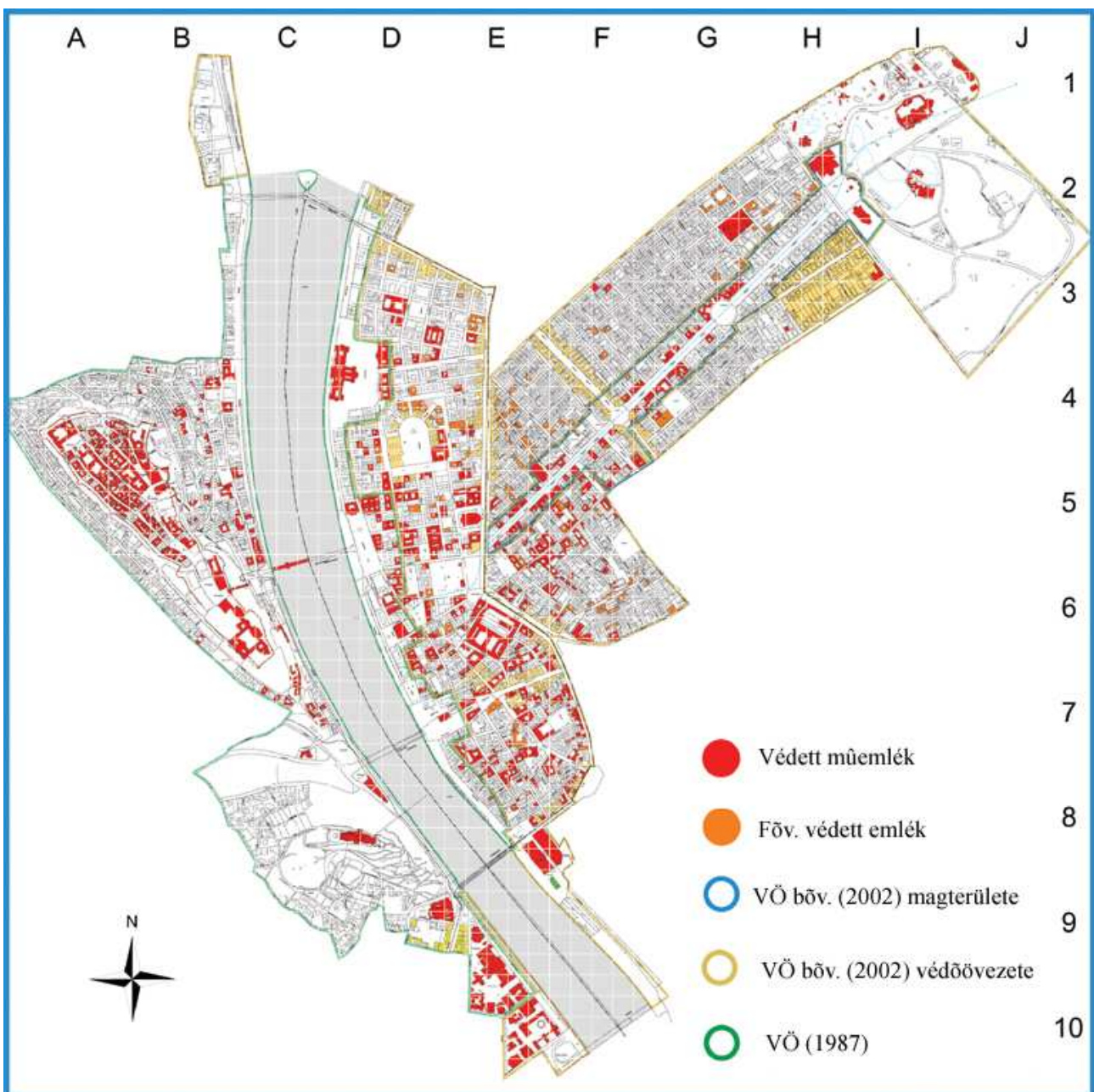
Területi védelem jellemzői

- **Védelem státusza:** Műemlék Jelentőségű Terület (MJT)
- **Védelem által érintett városi övezet:** belváros
- **Védelem által érintett kerületek:**
 - I. kerület, II. kerület, III. kerület, V. kerület, VI. kerület, VII. kerület, VIII. kerület, IX. kerület, XI. kerület, XIII. kerület, XIV. kerület.
- **Védelem által érintett terület:** Pest: ~ 2000 ha + Buda: ~1000 ha, tehát összesen: ~3000 ha
- **Védelem célja:** épített örökség, valamint az egységes városkép megőrzése.
- **Védelem által érintett legjelentősebb építészeti stílusok:** eklektika, szecesszió.

Korábbi védett világörökségi területek bővítése

Az UNESCO Világörökség Bizottsága 1987. december 1-11. között tartott, 11. számú ülésén felvette a Világörökségi Listára a budapesti Duna-partok panorámája és a budai Várnegyed területét. A KHÉM. 960.488/1989. sz. és a MM. 58407/1989. sz. közös miniszteri határozat rendelkezett az UNESCO 1987-es döntése alapján világörökséggé nyilvánított terület MJT-vé nyilvánításáról. Az UNESCO Világörökség Bizottsága 2002. június 24-29. között tartott, 26. számú ülésén fenti terület bővítéseként felvette a Világörökségi Listára az Andrásy utat, a Millenniumi Földalatti Vasutat és történelmi környezetét. A világörökségi terület egészében nem áll hatályos magyar jogi védelem alatt ezért a terület műemléki jelentőségű területté nyilvánítása az általunk megjelölt területi határok alapján feltétlenül indokolt.

Világörökségi terület

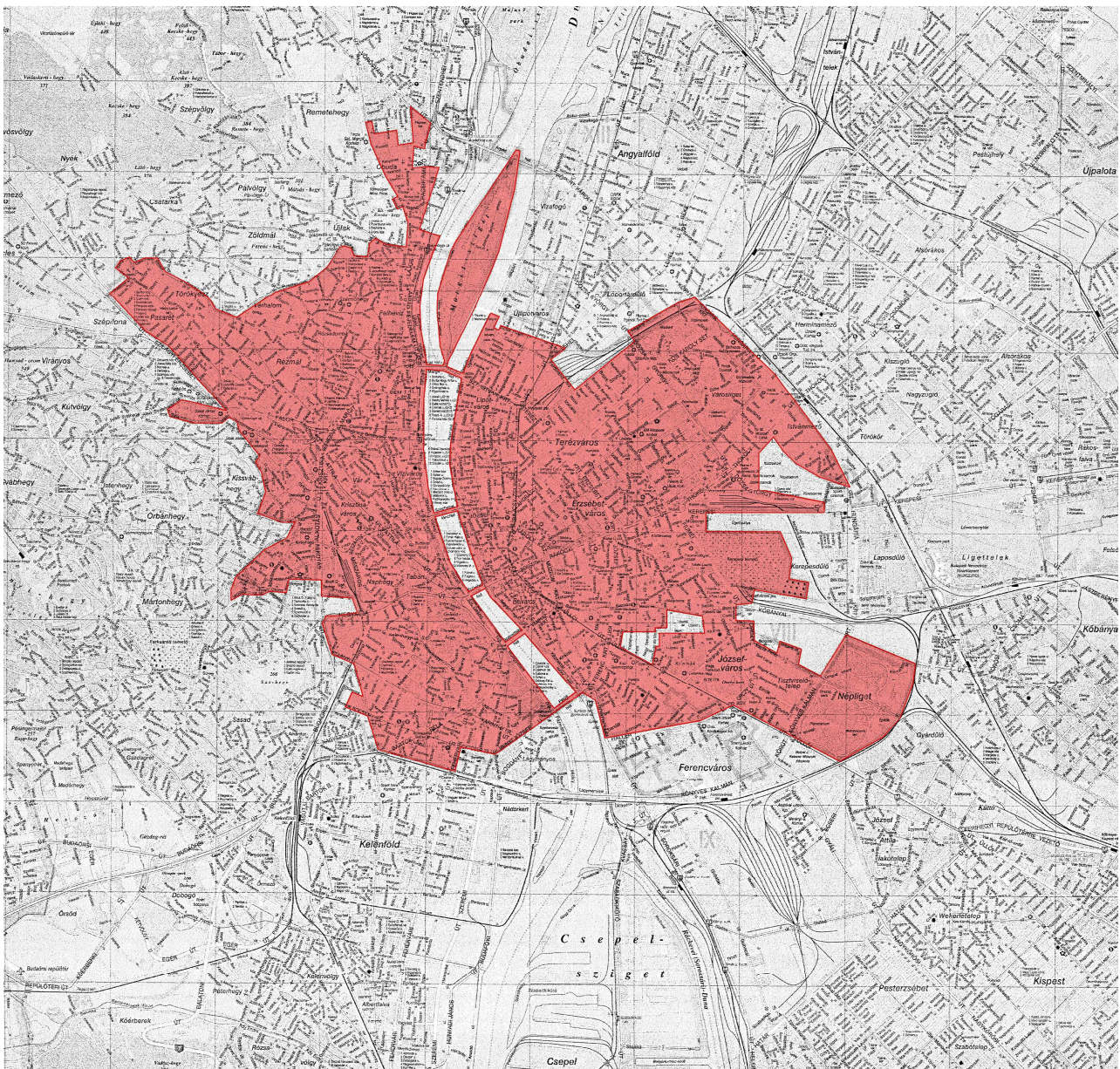

Területi védelem lehatárolása

Határok kialakításának szempontjai

A Fialat Műemlékvédők Egyesülete (FME) szakmai, építészettörténeti elvek alapján határozta meg az általa megjelölt területi határokat. Olyan határok meghúzására törekedtünk, ahol a település szerkezete még megőrizte eredeti arculatát, szövetét. Az FME által javasolt területen belül hazánk pótolhatatlan építészeti, kultúrtörténeti értékei találhatóak.

A területi védelem tervezett területe

Az FME 2010-es MJT tervezete.

Határvonalak jellemzői

A terület lehatárolása a legtöbb esetben utcák és utak határvonalai. Egyes esetekben előfordul, hogy egy területen keresztül húzódik a védési tervezet határvonala. A lehatárolás folytatódó, tehát egymást követő vonalak adják a Műemlék Jelentőségű Terület határvonalait.

Területi védelem pontos határvonalai

Budai oldal – védettség által érintett terület: ~ 1000 ha

Dereglye utca - Lajos utca - Selmeci utca - Szőlő utca - Kiscelli utca - Pacsirtamező utca – Vörösvári út – Szőlő utca – Kiscelli utca – Zápor utca – Föld utca – Vályog utca – Reménység utca – Bécsi út – Doberdó út – Nagyszombat utca – Kecse utca – Szépvölgyi út – Pusztaszeri út – Gábor Áron utca – Bimbó út – Csévi köz – Csévi utca – Szilfa utca – Pasaréti út – Kelemen László utca - Hűvösvölgyi út – Szilágyi Erzsébet fasor – Kútvölgyi lejtő – Józsa Béla köz – Diós árok – Városmajor utca – Határőr utca – Alma utca – Goldmark Károly utca – Határőr út – Istenhegyi út – Németvölgyi út – Jagelló út – Nagy Jenő utca – Tartsay Vilmos utca – Alkotás utca – Győri út – Bán utca – Avar utca – Hegyalja út – Villányi út – Karolina út – Diószegi út – telekvágás – Bocskai út – Karolina út – Hamzsabégi út – Fehérvári út – Október 23. utca – Irinyi József utca – Petőfi híd –.

Pesti oldal – védettség által érintett terület: ~ 2000 ha

Soroksári út – Haller utca – Üllői út – vasútvonal határ a Népligetnél – Kőbányai út - Könyves Kálmán krt. – Vajda Péter Utca – Bláthy Ottó utca – Golgota út – Delej utca - Vajda Péter utca – Orczy út – Visi Imre utca – Szeszgyár utca – Baross utca – Kőbányai út – Józsefvárosi pályaudvar mögötti rész vonala - Kerepesi temető határvonala - Lóvásár utca - Kerepesi út – Dózsa György út - Istvánmezei út– Szabó József utca – Thököly úttal párhuzamos határvonal - Stefánia út – Hungária krt. – Vágány utca – Dózsa György út - Podmaniczky utca – Ferdinánd híd – Lehel utca – Lehel tér – Victor Hugo utca – Szent István park a Dunáig.

Védendő területből kimaradó terület

A védendő területen belül nem tartozik az MJT területébe a Kisfaludy utca – Práter utca – Leonardo Da Vinci utca – Leonardo Da Vinci köz – Szigony utca – Baross utca – Illés utca – Práter utca - Leonardo Da Vinci utca – Üllői út által határolt terület. Ez a Corvin Szigony Projekt és egy lakótelep, amely teljes mértékben elpusztította a terület korabeli bérházállományát. Ennek területe a térképen is jelölve van.

Végszó

Budapest a magyar nemzet fővárosa, amely olyan jelentős kulturális értékekkel rendelkezik, amelynek óvása nem tűrhet tovább haladékot. Az elvesztegetett idő több száz érték elpusztulását eredményezte, amely a mai napig tovább folytatódik. Itt az idő, hogy megtegyük a szükséges lépéseket a közös történelmi, építészeti örökségeink fennmaradása érdekében.

Ezúton kérem a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt, hogy a javaslatunk alapján tegye meg a szükséges lépéseket, és indítsa el Budapest belvárosának a Műemlék Jelentőségű Területté nyilvánításának folyamatát.

Dabas, 2010. Augusztus 11.

Kecskeméti Norbert László
FME Elnöke

Megjegyzés:

Budapest belváros védési tervezetének a kezdeményezését, a Műemlék Jelentőségű Terület (MJT) határainak a kijelölését, és a dokumentum összeállítását, Kecskeméti Norbert László készítette. A dokumentum a Fiatal Műemlékvédők Egyesületének szellemi tulajdona!

A dokumentum tartalmaz három nagyméretű MJT térképet és egy DVD-t, amelyen a védési tervezet mellett térképek, és egyéb hasznos tájékoztató jellegű információk találhatóak.

Elérhetőség:

- **Levelezési cím:** 2370 Dabas, Erkel Ferenc utca 42.
- **E-mail:** fme.hereditas@freemail.hu
- **Tel:** 06 30 410 3596